

Del 3: Det spanske imperium (1492 – 1700)

1492: Det sidste mauriske område på Den Iberiske Halvø Granada falder. Jøderne udvises. Columbus opdager Amerika.

1494: Spanien og Portugal når til enighed om hvordan uopdagede områder skal fordeles.

1504: Isabella I dør.

1512: Ferdinand erobrer Navarra

1516: Ferdinand dør. Carl I bliver konge af Castilien og Aragonien.

1519: Carl (V) arver Det tysk-romerske Rige.

1523: Krig imod Frankrig og erobring af hertudømmet Milano.

1535: Vicekongedømmet Nueva España opstår i spansk Amerika.

1536: Krig imod Frankrig om Milano.

1543: Vicekongedømmet Peru opstår i spansk Amerika.

1547: Slaget i Mühlberg imod protestanterne.

1554: Bryllup mellem Filip II og Mary Tudor af England. Augsburgfreden betyder at Carl giver religionsfrihed til protestanter i hans riger.

1556: Filip II bliver konge af Spanien.

1566: Opstand i Nederlandene.

1567: Opstand blandt maurerne i Granada.

1580: Kongefællesskab med Portugal

1598: Filip III bliver konge.

1604: Fred med England.

1605: Cervantes udgiver første del af Don Quijote.

1609: De sidste maurer udvises af Spanien.

1621: Filip IV overtager kongetronen.

1640: Opstande i Catalonien og Portugal. Sidstnævnte river sig løs af kongefællesskabet med Spanien.

1647: Opstande på Sicilien og i Napoli.

1647-53: Adskillige epidemier i forskellige spanske regioner.

1659: Freden i Pyrenæerne indgås. Spanien mister Rosellón og Cerdaña.

1665: Carlos II ny konge.

En krone og to riger

Da Granada som sidste mauriske enklave var faldet i 1492, var den iberiske halvø fuldstændigt kontrolleret af kristne. Det gamle kongerige Portugal krævede sin fulde selvstændighed. Men Isabella af Castilien og Ferdinand af Aragonien havde giftet sig og forenet deres to kroner, og efter erobringen af Navarra i 1512 herskede Fernando, efter sin hustrus død, over resten af halvøen. Men deres kongeriger var stadig adskilte.

Kristne, jøder og muslimer havde i århundrede boet sammen i Spanien takket en følsom tolerance overfor hinanden. Det katolske kongepar Isabella og Ferdinand havde ikke til sinds at være tolerante overfor andre religioner.

Jøder og arabere udgjorde vigtige grupper i samfundet. Jøderne havde fungeret som pengeudlånere til overklassen, fattige bønder og til folk i byerne, og de udgjorde en vigtig gruppe blandt middelklassen. Muslimerne var ofte dygtigere bønder end de kristne. Disse forhold fik de kristne til at udvise en aggressiv attitude overfor dem. Mange jøder konverterede til kristendommen. Men privat fortsatte de ofte med at praktisere Moseloven. Reelt måtte man som jøde konvertere eller emigrere. Mere end 150.000 jøder drog til Nordafrika og derfra så langt væk som til Tyrkiet, hvor de bosatte sig i enklaver. Spanien mistede med dem en kilde til rigdom, kultur og megen dygtig arbejdskraft.

Særligt forlod mange jøder Spanien i 1492. Der var også muslimer der flygtede, hvilket primært foregik i 1502. Men de fleste muslimer valgte at blive. Særligt i Granada og Valencia var der stadig mange der praktiserede islamiske skikke, som de var blevet lovet at kunne fortsætte med i Santa Fe traktaten, der var blevet underskrevet i forbindelse med overdragelsen af Granada.

Isabellas Castilien havde omkring 5 millioner indbyggere, hvorimod Ferdinands Aragonien havde mindre end en million. I Granada var der 800.000 og i Navarra 100.000 mennesker. Hovedparten af befolkningen var fortsat beskæftiget med landbrug. Vigtigste byer var Valencia (75.000 indbyggere), Sevilla (50.000), Granada (50.000) og Zaragoza (25.000). Grundet pesten og krisen havde Barcelona under 20.000 borgere.

Der var stor forskel i udviklingen i Aragonien og i de tilhørende vasaler. Catalonien kom sig meget langsomt efter sin krise i kølvandet på at mere og mere handel flyttede fra Middelhavet til Atlanterhavet. Ferdinand forsøgte sig med en protektionistisk politik, hvor det sicilianske tekstilmarked blev forbeholdt catalonierne. I Aragonien beskyttede han landbruget, som var den alt

overvejende indtægtskilde. I Valencia området gik det derimod godt både hvad landbruget og søfartshandlen angik.

Castilien ekspanderede derimod. Problemet med de landmænd der ville dyrke jorden og dem der ville holde husdyr var uløselige, men kongemagten favoriserede kvægholderne. Årsagerne var de mange år med dårlig høst, men også fordi sammenslutning af kvæghjordsbesiddere La Mesta var blevet meget stærk. Kvægholderne havde tilladelse til at brænde skove for at skaffe græsgange og lade dyrene græsse på opdyrket jord efter høsten. Fra 1501 var jord reserveret græssende dyr, i fald der bare en enkelt gang havde været græssende dyr på den. Desuden blev prisen på græsningsarealer fastfrosset. Særligt uldproduktion gav således kronen store skatteindtægter som kunne bruges til at ekspandere eller til at udvide antallet af embedsmænd. Det var let at sælge castiliansk uld og baskisk jern i Europa. Således opstod der store markeder i havnebyerne. Castilien solgte produkter som jern, korn og frugt, og fik derimod værkstedsfremstillede produkter igen. Særligt luksusprodukter til de velstillede. Således fik spansk håndværksproduktion en usikker udvikling.

Kilde: Prats s. 131.

I både Castilien og Aragonien var jorden i hænderne på adelen og de gejstlige, der kun repræsenterede 2-3% af befolkningen. Alligevel var 80% af befolkningen beskæftiget med landbrug, men ofte ikke på egen jord. Ofte lejede de jorden for fire eller fem år. De kunne ikke spare op, og det hindrede modernisering af landbruget. Kun i det castilianske højland og i Catalonien opstod der en stor gruppe selvejerbønder der besad små lodder. Det betød på lang sigt

stor rigdom. Selvejerbønderne var interesseret i at få mest muligt ud af jorden. Når det kunne lade sig gøre her, var det fordi alle bønderne, herremændene samt kongemagten ønskede det.

I byer som Barcelona, Valencia, Sevilla og Bilbao opstod der økonomisk rige handelsklasser der ikke tilhørte adelen. Der kom også bankier, advokater samt håndværkere som eksempelvis sølvsmede. Men de udgjorde et fåtal. De fleste i byerne beskæftigede sig med traditionel håndværk, og der var mange tiggere der holdt sig i live grundet kirken.

Columbus og opdagelsen af Amerika

Efter i sine unge år at have sejlet på det østlige Atlanterhav fra Island i nord til Ækvator ved Afrikas kyst i syd, var genoveseren Christopher Columbus blevet besat af tanken om at finde søvejen til Asien ved at drage vestpå, hvorimod den almindelige opfattelse i samtiden var, at man måtte sejle syd om Afrika og østpå, hvis man ønskede at hente varer i Indien udenom arabiske mellemmand.

Ferdinand var ikke interesseret i projektet, sandsynligvis fordi hans riger lå bedre for handel på Middelhavet. Men Isabella så mulighederne ved at øge Atlanterhavshandlen uden at skulle ned langs Afrikas vestkyst, som Portugal anså for deres. Tidligere havde sukker, krydderier osv. fra Fjernøsten skullet gennem mindst syv par hænder der alle skulle tjene noget, før varerne var i Europa. Efter den tyrkiske erobring af Konstantinopel i 1453, var situationen endnu værre. Dette skønnede til at søge alternative muligheder. Isabella ønskede tillige at vinde nye sjæle for den kristne tro.

Da maurerne var slået definitivt i 1492, havde Isabella og Castilien overskud til at sende Columbus af sted med tre karaveller. 13. oktober 1492 opdagede ekspeditionen den østligste af Bahamas øerne San Salvador og senere en lang række andre øer, men ikke meget guld eller andre rigdomme.

I de følgende år fik man via forskellige opdagelsesrejsende efterhånden konstateret, at der var en uafbrudt landmasse fra Labrador i nord til La Plata i syd, og således at det Columbus havde fundet var et hidtil ukendt kontinent. Det blev betragtet som en skuffelse, og det var først efter Columbus' død Spanien fik rigdomme ud af sine amerikanske besiddelser. Isabella ville have guld og ikke de indianske slaver Columbus kom med, da hun var imod enhver handel med menneskesjæle.

Columbus mente dog stadig han havde fundet Asien, og fortsatte ihærdigt bestræbelserne på at finde den ønskede rigdom og foretog i alt fire rejser over Atlanterhavet. Man kan sige, at Columbus og hans mænd ikke så skoven for bare træer. På første rejse så de folk der "drak røg af fakler af brændende urter" kaldet "tabaco". Hundred år senere var tobakken udbredt i Europa. På en senere

rejse fandt han også perleøsters ud for Venezuelas kyst som Spanien tjente godt på i et århundrede. Men det var andre der begyndte at føre produkterne over Atlanterhavet.

Portugal var ikke tilfreds med den skillelinje paven trak mellem hvilke mulige nye landområder der skulle tilfalde henholdsvis Spanien og Portugal. I 1494 nåede parterne til enighed og indgik traktat som førte til at Spanien fik Caribien og det meste af Sydamerika, mens Portugal fik Brasilien og Afrikas vestkyst.

Efter Isabellas død i 1504, afgjorde en dommer året efter at Columbus' andel af handlen med "de indiske lande", der inden første rejse var blevet fastsat til 10%, var 10% af kronens andel, hvilket ville sige 2% af det hele. Det gjorde Columbus til en rig mand, og arvingerne levede af hans midler i to generationer. Men i 1506 døde genoveseren alligevel i stor armod og uden at have erkendt, at det ikke var Indien han havde fundet.

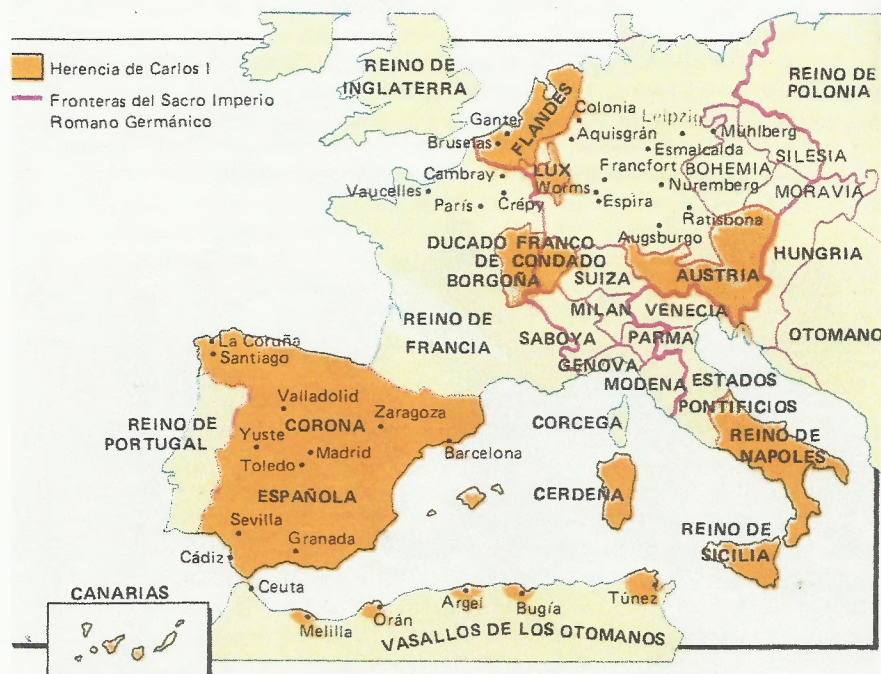
Columbus var ikke den første ikke-indianer i Amerika. Ud over vikingerne, kan det takket nyere forskning i dag fastslås, at kineserne anført af Zheng He var der 70 år forinden. Men Columbus' opdagelse dannede grundlaget for koloniseringen af de amerikanske kontinenter.

Det gyldne århundrede

Efter Ferdinands død i 1516 overtog barnebarnet Carl I tronen. Ud over Castillien, besiddelserne i Amerika, Navarra, Aragonien med vasalstater, deres besiddelser i Middelhavet og enklaverne i Nordafrika, som han arvede fra sin mormor og morfar, arvede han i 1519 under navnet Karl V Det tysk-romerske Rige (Det Habsburgske Rige, Nederlandene og Frankergrevskabet) fra sin farmor og farfar Maximilian 1. af Østrig og María af Burgund.

Carl ville udvide sit imperium, udbrede den katolske tro og samle alle troende under sig. Kun få intellektuelle støttede op om ideen, og tiden viste at projektet var umuligt. Imperiet opnåede aldrig at blive en stat eller et centraliseret monarki. Lysten til at skabe nationalstater, bruddet mellem katolikker og protestanter samt den konstante trussel fra tyrkerne og franskmændene var medvirkende til dette.

Territorios heredados por Carlos I en Europa y Africa.

Carl I's besiddelser i Europa og Afrika. Kilde: Prats s. 140.

For Carl var Spanien imperiets centrum. Han gik efter et godt forhold til Portugal og en alliance med England. Således giftede han sig med den portugisiske prinsesse Isabella i 1526.

Carl kæmpede imod Frans I af Frankrig i mere end 25 år om det europæiske herredømme. De sluttede fred i 1529, hvorved Carl fik hertugdømmet Milano og Frans Burgund (Bourgogne).

Konflikten med tyrkerne gik det mindre godt med. Carl erobrede Tunesien i 1535, men led nederlaget i Algier i 1541, hvilket bevirkede tyrkisk overherredømme i Nordafrika. Endvidere kunne han ikke gøre andet end at acceptere, at store dele af de tyske fyrstendømmer tog protestantismen til sig.

I 1547 besejrede katolikerne med blandt andet spanske soldater protestanterne i Mühlberg ved Elben i Kurfyrstendømmet Sachsen. Slaget begyndte tidligt om morgenen. Carls styrker, som primært bestod af tvangsudskrevne spaniere samt lejesoldater, udnyttede en kraftig tåge til at angribe det schmalkaldiske forbund. Det kom fuldstændigt bag på de protestantiske trupper, og efter en symbolsk modstand flygtede de.

De kejserlige styrkers sejr førte til opløsningen af det schmalkaldiske forbund. Johan Frederik I blev taget til fange. Ved kapitulationen i Wittenberg få uger efter blev han nødsaget til at frasige sig sin fyrstetitel og størstedelen af sit land til fordel for sin fætter Moritz af Sachsen.

Men den religiøse udvikling kunne ikke stoppes. Ved Augsburgfreden (1555) måtte Carl give religionsfrihed til landene der indgik i imperiet, hvorved katolicisme og protestantisme blev ligestillet.

I 1556 overtog hans søn Filip II et meget uorganisk imperium med voksende nationalfølelse og lyst til at regere over sig selv mange steder i imperiet. Filip forenede sig med Vatikanet i kampen imod tyrkerne. Ved slaget ved Lepanto 1571 opnåede alliancen succes og bremsede tyrkernes fremmarch. Men krigen fortsatte, særligt grundet pirater på Middelhavet.

Fra 1566 var Filips største problem Flandern. Der var opstande og kirker blev brændt. Flandern fik endvidere hjælp fra England samt fra tyske og franske protestanter. Det endte med at det overvejende protestantiske Nordflandern løsrev sig, mens det overvejende katolske Sydflandern forblev en del af Filips rige.

Det havde den konsekvens, at forholdet til England blev forværret. Filip havde ellers giftet sig med dronning Mary Tudor. Efter hendes død i 1558 overtog Elisabeth I tronen, hvorefter der opstod konfrontationer mellem hende og Filip i Atlanterhavet. 1585 kom det til krig og tre år efter angreb Filip de britiske øer. Han havde 65 krigsskibe til rådighed med en besætning på 1.100 sømænd og 19.000 soldater. Men aktionen blev alligevel en fiasko.

Derimod var der færre konflikter med Frankrig. Den alvorligste var imod Henrik af Bourbon. 1595-96 var der en kort strid som endte med Vervins traktaten og at Henrik konverterede til katolicismen. Men det mest interessante fra Filips tid var unionen med Portugal, hvorved hele den iberiske halvø samt de amerikanske og afrikanske besiddelser kom under samme krone. Portugals kong Sebastian I's død betød at Filip som førstearving overtog den portugisiske trone i 1580. Det medførte stor splid i Portugal mellem dem der accepterede Filip og dem der ikke gjorde. Parlamentet accepterede ham, så længe han garanterede portugisisk uafhængighed trods kongefællesskabet.

I Aragonien begyndte der at udvikle sig antipati overfor Castilien. Statssekretær Antonio Pérez var blevet beskyldt af Filip for at have røbet statshemmeligheder og for at have deltaget i mordet på Antonio Escobedo der var sekretær for den spanske guvernør i Nederlandene. Castilien og Aragonien havde separate retssystemer. Det benyttede Pérez sig af, og bosatte sig i Zaragoza. Kongen sendte i 1591 en hær ind i Zaragoza, hvor den hentede Pérez uden modstand. I 1592 fik Filip indkaldt Cortes og fik gennemført de nødvendige ændringer i administrationen, så det ikke skulle ske igen.

Filip havde også problemer med Catalonien. Således måtte han sætte medlemmer af det catalanske parlament La Generalitat i fængsel, fordi catalonierne ikke ville betale skatter og afgifter samt grundet uenighed om kongemagtens og Cataloniens beføjelser. Kongemagten nød ikke i Aragonien og dets gamle vasaller samme respekt som i Castilien.

Religion

Fra 1524 havde undersøgelsesdomstolen La Inquisición fra blandt andet afdelinger i Bilbao, Sevilla og Córdoba holdt godt øje med folk der var mistænkt for ikke at være rigtige kristne. Dette indbefattede også protestanter. Men trods tusindvis af embedsmænd kunne man ikke holde andre trosretninger nede, hvorfor der måtte findes andre metoder.

For at styrke katolicismen og sikre sig imod falske konvertitter, lavede man 1556 en lov om blodrenhed, der både gjaldt jøder og muslimer. Men det var den sidstnævnte gruppe det gik mindst ud over, da de levede mere isoleret fra resten af samfundet. Fra 1556 måtte man således bevise at man var blodren kristen for at opnå både civile og kirkelige embeder.

Maurerne måtte tåle hårde skatter på deres landbrugsprodukter, og ofte blev de tvunget til at afstå jorden til kronen. I 1556 blev maurernes rettigheder fra kapitulationen i 1492 ophævet, hvorefter deres sprog og skikke blev forbudt. Det bevirkede at 20.000 forlod Granada. Det løste ikke problemet, og i 1609 udviste Filip de sidste maurer fra Spanien.

Det passede ikke de store jordbesiddere i Valencia og Aragonien, da de i maurerne havde haft billig og god arbejdskraft. De omkring 300.000 tilbageværende muslimer drog til Frankrig og især Nordafrika.

Fra 1553 havde man grupper af Erasmus tilhængere i Spanien. Særligt var det i Andalusien, og i 1557-59 blev fængslerne i Sevilla overfyldt med Erasmus tilhængere. Filip II accepterede til sidst deres variation af kristendommen, da den ikke betød nogen reel fare for Spanien.

Befolkningstallet voksede til otte millioner, hvoraf 5 millioner boede i Castilien og 1,5 i Aragonien. Fra 1560 gik antallet af indbyggere ned, til dels grundet pest og folkevandringer. Der kom mange franskmænd til Catalonien og mange fra Flandern og Genova slog sig ned i Sevilla. Ud over de tvangsdeporterede maurer, rejste mange spaniere til *De Indiske Lande* på den anden side af Atlanten.

Ca. hvert tiende år havde Spanien en så dårlig høst, at det betød epidemi. Landbruget udviklede sig kun frem til og med 1580-90, hvorefter man oplevede stagnering. I Castilien udgjorde kornprodukter 75% af den samlede landbrugsproduktion, 15% kom fra husdyrene og de sidste 10% stammede fra andre vegetabiliske produkter, særligt vin og oliven. Selvom kvægavlen gik ned, havde La Mezta stadig samme magt. Endvidere dukkede der store værksteder op, hvor ulden blev omdannet til tekstil. Yderligere blev metaller bearbejdet og der blev fremstillet sæbe. Produkterne var dyre og af dårligere kvalitet end i andre europæiske lande, men via protektionistisk import i de amerikanske besiddelser, kunne man holde konkurrenterne ude.

Al handel med Amerika skulle foregå fra Sevilla. Man eksporterede frugter, vin, olie og manufaktur. Fra *De Indiske Lande* fik Spanien krydderier, råmaterialer og særligt ædelmetaller. Dette satte gang i mere handel både i Spanien og resten af Europa og gjorde at folk fik flere penge. Priserne firedobledes. Brød, vin osv. kostede meget mindre i Frankrig end i Spanien.

Særligt blev kongemagten rig, hvilket blev brugt til at finansiere den imperialistiske politik. Men på sigt gavnede det ikke den spanske økonomi. Fortjenesten blev ikke brugt på at forbedre industrien. Det var mere rentabelt at købe hos andre europæiske lande. Man begyndte også at lade andre lande sælge til Amerika, så længe det foregik via Sevilla. Desuden syntes adelen at det var vigtigere at bygge slotte og kirker end at investere i landbrug, værksteder mm.

Dovenskaben bredte sig. Men der blev også konstant behov for flere penge til at betale for hæren og for at hjælpe paven med hans krige for den katolske sag. Der var spanske soldater i kamp på mange slagmarker rundt omkring i Europa. Således kom der konstant nye skatter til, og kongemagten måtte sågar låne. Filip II måtte tre gange erklære staten for bankerot (1557, 1585 og 1596).

De Indiske Lande

Det gik anderledes godt på den anden side af Atlanterhavet. Primært mænd fra Castilien slog sig ned i de koloniserede områder, der også blev underlagt den castilianske krone. Aragonien og dets vasaller var svage på dette tidspunkt, og deltog derfor kun begrænset. Det viste sig besværligt at kolonisere Amerika. Indianerne duede ikke som arbejdskraft, det var svært for erobrerne at tilpasse sig klimaet og det var vanskeligt at overføre landbrugsmetoder fra hjemlandet. Situationen måtte nyplanlægges. Det blev forsøgt at nå det rigtige Indien ved at fortsætte over Stillehavet, men det viste sig at være umuligt. Således måtte Spanien få det bedste ud af Amerika.

Efter nogle svage forsøg, sendte man i 1519 en ekspedition på 4000 mand ud fra Cuba under ledelse af guvernør Diego Velázquez. Han allierede sig med de indianerstammer der var aztekernes fjender og erobrede hurtigt deres hovedstad Tenochtilán. I 1522 havde spanierne fået gjort en ende på Aztekerimperiet. Det lykkedes at kolonisere det nuværende Mexico og opbygge en stærk administration og at berige sig hurtigt.

200 mænd erobrede i 1532 Inka området i det nuværende Peru, Ecuador og delvist Bolivia. Efter disse succeser blev erobringstogterne mangedoblet. 1535 erobredes Chile af Almagro. Buenos Aires blev grundlagt et år efter af Pedro de Mendoza. Orellana erobrede 1541-60 Amazon området. Der var også ekspeditioner til Californien og Florida.

Halvvejs inde i 1500tallet var Latinamerika erobret. Det gik hurtigt takket ildvåben, heste og hunde der var ukendte for de indfødte. Men alliancer med nogle indianske stammer og det faktum at spanierne ofte blev set på som guder, var også med til at få det til at gå stærkt. Ofte var spanierne grusomme, som ved ødelæggelsen af Aztekerhovedstaden.

Den indianske befolkning blev mindsket, blandt andet grundet de sygdomme europæerne bragte med sig. Mange døde også under slavearbejde på marker og i miner eller grundet et tributsystem.

Udnyttelsen af indianerne førte til at blandt andet domenikanermunke som Bartolomé de las Casas protesterede.

Da det primært var mænd der emigrerede, opstod mestizracen hurtigt. De hvide havde de højeste embeder sammen med lederne blandt indianerne. Generelt udgjorde indianerne underklassen.

Latinamerika blev opdelt i vicekongedømmer der havde samme tilknytning til kronen som vasallerne på den iberiske halvø, dog uden stemmeret i Cortes. Fra Spanien kunne man ikke udøve en stærk kolonimagt og man måtte ofte stille sig tilfreds, bare man fik den femtedel af handelsoverskuddet man skulle. Vicekongerne var personligt udnævnt af kronen og kom fra højadelen, men var underlagt begrænsninger og måtte regere sammen med borgmestre og dommere. 1500tallet og 1600tallet var der kun to vicekongeriger: Nueva España og Peru der igen var opdelt i regioner med guvernører. Det førstnævnte vicekongedømme opstod i 1535 og omfattede Centralamerika til Panama. Det andet blev stiftet otte år efter og omfattede resten af kontinentet bortset fra Venezuelas kyst, der blev bestyret fra Santo Domingo på øen Española.

Castiliansk blev hurtigt det sprog der blev talt, og indianske sprog blev trængt i baggrunden. Kronen gjorde sig umage for at gøre indianerne til kristne. Det blev lagt i hænderne på de religiøse munkeordner som franciskanerne, dominikanere og jesuitterne.

Den administrative opdeling af spansk Amerika i 1600tallet. Kilde: Vázquez s. 119.

I stedet for indianere begyndte man at importere negere til slavearbejdet. Carl II manglede penge og tjente blandt andet på at gøre slavehandel til et royalt monopol. Han udliciterede opgaven til flamske, tyske, hollandske og portugisiske slavehandlere, som indkøbte negerne på Afrikas vestkyst. Primært blev slaverne hentet til Antillerne og Nueva Granada (Colombia). Det var områder med varmt klima som i Guinea og med landbrugsarbejde der krævede fysisk styrke. Først og fremmest var det dyrkning af bomuld og sukker den importerede arbejdskraft skulle bruges til.

Ud over delingen med Portugal foreskrevet af paven i 1494, mistede Spanien i Antillerne Curaçao til Holland i 1634. Englænderne snuppede Jamaica i 1656 og Bahamas 1672. Franskmændene indtog den østlige del af Española i 1697 (Haiti).

Krisen bliver værre

Den spanske kongefamilie indgik som alle royale i samtidens Europa ægteskab for at skaffe alliancer. Men det forholdt sig også sådan i det øvrige samfund. Man giftede sig oftest efter langvarige forhandlinger mellem familierne hvorefter der blev underskrevet ægteskabskontrakt med bestemmelser om medgift, som det i reglen var brudens familie der skulle betale til gommens. Forelskelse og fysisk tiltrækning betød intet, og der var ofte vielser mellem nærtbeslægtede. Man giftede sig almindeligvis med folk fra samme stand og i sit lokalområde. I de store byer var det vanen at håndværkerfamilier indgik ægteskab med andre håndværkerfamilier. Lidt efter lidt blev der i løbet af tre århundreder åbnet op for større social mobilitet.

I 1500tallet og 1600tallet giftede spanierne sig i regelen i en ung alder. Kvinder havde generelt passeret de 20 og mændene 25. Giftermålet skete ofte efter længere forlovelser. Mange unge par måtte leve under samme tag som forældrene.

Filip III kom til magten i 1598, og i 1604 indgik han fredsftale med England. Men konflikterne med tyrkerne, hollænderne og franskmændene blev forværret.

I Spanien var der i denne tid tre store pestepidemier, der samlet set næsten gjorde perioden lige så alvorlig som den sorte død. 1597-1602 døde mere end 500.000, 1647-1652 mistede 50.000 livet i Murcia og 60.000 i Sevilla og endelig var der ligeledes epidemi 1676-85, hvor der dog døde langt færre.

Dårlig høst, underernæring og uhygiejniske levevilkår gjorde almindeligvis at mange døde i en ung alder. Endvidere faldt fødehyppigheden, fordi krig betød at mange unge mænd mistede livet. Den økonomiske krise gjorde endvidere at folk giftede sig senere. Ydermere medførte krisen at mange gik i kloster og levede i cølibat. Så slap man tilmed for militærtjeneste og skat. Alt dette samt udvisningen af maurerne medførte at befolkningstallet gik ned fra 8 millioner i 1600 til 7 millioner i 1700. Det fik størst påvirkning i handels- og industribyer inde i landet som Burgos og Sevilla.

Der var mange årsager til krisen i landbruget. Klimaet blev dårligere, med mere tørke og mere voldsom regn. Udvisningen af maurerne betød, at mindre jord blev opdyrket. Således forekom der tilbagegang trods introduktion af nye afgrøder som majs og kartofler i Galicien og Asturien. Vinproduktionen gik dog frem i Rioja og Galicien.

Landbrugsjord blev forladt. Det gik primært ud over de små og mellemstore brug. Adelen led måske nok skade, men klarede sig gennem situationen, men de måtte betale højere lønninger grundet manglen på arbejdskraft. Også de landmænd der holdt husdyr oplevede krise. Alligevel beholdt La Mezta sine privilegier. I 1633 forbød kronen bønderne at forlade landbrugsjord, og man skulle søge om tilladelse for at kunne tage ny jord i brug. Cirka halvvejs inde i århundredet blev castiliansk uld fortrængt fra de vanlige markeder i Europa. Det blev svære for små brug at have med husdyrhold at gøre, og det blev mere og mere noget kun de største magtede.

De færre mennesker gjorde også markedet for byernes håndværksproduktion mindre. Samtidig gjorde manglen på arbejdskraft lønningerne højere, hvorved det blev vanskeligere at få overskud på produktionen. Konkurrencen fra udlandet tog endvidere til.

Jern- og metalbranchen var blevet direkte styret af staten frem til midten af 1600tallet. Og det var der måske en god grund til, for da staten begyndte at blande sig mindre, faldt produktionen. Indtægterne fra de oversøiske besiddelser dalede fra 1575 til 1675 med op mod 75 procent. Guld og sølv var fortsat de vigtigste produkter, men mineudbyttet var faldet. Alligevel blev indtægterne herfra stadig brugt til indkøb af luksusvarer fra andre europæiske lande og til at finansiere de fortsættende krige. Det eneste Spanien sendte den anden vej var vin. For at sikre dette marked, hindrede kolonimagten dyrkning af vin i Amerika og tjente stort på det. Efter freden i Trediveårskrigen i 1648, blev det nemmere for andre europæiske lande at handle direkte med spansk Amerika, hvilket særligt England og Frankrig benyttede sig af.

Krisen mildnedes først fra 1680erne, efter at staten begyndte at blande sig mere i erhvervsforholdene.

I 1621 overtager Filip IV tronen og regerer med permanent krig. Landbruget blev et af de største aktuelle problemer. I hans regeringstid forøgedes skatterne samt afgifter på bl.a. sukker, tobak og chokolade. Adelen kunne nu også betale sig fra at gøre krigstjeneste via en ny skat. Kongen gjorde det også muligt at man kunne købe sig til embeder. Det bevirkede masser af bureaukrati. Når skatteindtægterne ikke var nok, devaluerede Filip mønten, til skade for inflationen og alle der levede af renteindtægter. Trods disse tiltag, gik staten med jævne mellemrum bankerot, når man

ikke kunne betale gælden: 1607, 1627, 1647, 1652 og 1662. Det betød prestigetab for staten overfor leverandører og udlånere. De ville således ikke gøre forretninger med den spanske stat længere. Dette gjaldt særligt genovesere, jøder og portugisere. Et mindre antal borgere i byerne og bønder evnede at blive rigere trods krisen.

Adelen blev både påvirket mindst af krisen og kunne sammen med de øvrige rige klasser beskytte sig bedst imod pest ved, når der var fare for smitte, at flygte fra de pestramte byer og bosætte sig på deres landsteder. Flere mennesker blev optaget i adelen. Folk købte sig til titler eller brugte falske papirer. Således kom borgerskabet ofte til at blive en del af lavadelen. Deres penge gik således også til ikke produktive formål, som køb af ejendomsret.

Blandt de lavere klasser tog krisen til. Rækkerne af tiggere blev så store at de fyldte pladserne samt vejene i de store byer til bristepunktet, og skælvet mellem rig og fattig blev større.

Madrid blev nu Spaniens hovedstad. Byen havde kun det erhvervsliv der var nødvendigt for at servicere hoffet og statens embedsmænd. De varer disse havde brug for, blev bragt dertil på kærret trukket af muldyr. Madrid blev bl.a. derfor Europas dyreste by at bo i. De varme somre og kolde vintre holdt menigmand væk. Der var heller ikke vand nok i floderne til at forsyne tiggerne på gaden hele året. Således var Madrid en ren stad, for der var ingen tiggere til at svine den til.

Tabet af de europæiske besiddelser

Efter Filip II's død, begyndte den langsomme proces der førte til tabet af de europæiske besiddelser. Det var i perioden med de tre sidste østrigske konger Spanien fik: Filip III, Filip IV og Carl II. I hele perioden havde sagen stor betydning for regenterne. Filip III var ikke særlig begejstret for krig. Han underskrev i 1609, samme år som maurerne blev udvist en våbenhvile med hollænderne, som holdt til 1621. Traktaten anerkendte den nordlige del af Nederlandenes selvstændighed. I 1621 brød krigen imod Nederlandene ud. Det var en krig imod en republik af handelsfolk der ville udnytte Spanien og Portugal kommercielt. Starten på krigen gik godt og man fik hentet sejrer eksempelvis i Breda (1626). Spanien havde ro til at kæmpe, blandt andet fordi forholdet til England var relativt fredeligt. Endvidere sluttede man fred med Frankrig i 1626 i striden om de italienske områder.

De katolske kræfter skulle samles i kampen for et Europa med en tro i det der kaldes Trediveårskrigen der udbrød i 1618. Det var en fællesbetegnelse for en række militære konflikter i Centraleuropa, hovedsageligt i Tyskland, hvor det primært var det katolske Europa der stod overfor det protestantiske.

Manglen på likvider gjorde det umuligt for Spanien at holde fast på overherredømmet man havde opnået efter sejren i Breda. Kort tid derefter gik hollænderne i offensiven. De var langt rigere og kunne betale en hær med 100.000 mænd. Men Spanien havde yderligere interne problemer med oprør i Catalonien, Portugal, Andalusien og Aragonien grundet utilfredshed med kongemagten.

Det befolkningsmæssigt mindre Frankrig havde derimod ingen problemer med at alliere sig med protestanterne, hvis det gavnede landet selv, og i 1635 erklærede Frankrig Spanien krig.

Efter den spansk-italienske sejr i slaget ved Nördlingen 1634 imod Sverige og støttet af tyske allierede, så Frankrig sig omringet af fjender imod nord, øst og syd. Året efter begyndte de franske trupper at kæmpe imod de spanske og besejrede dem 1639 og 1643. Tredivårskrigen endte med Den Westfalske fred i 1648. Den nordlige del af Nederlandene rev sig løs fra kongefællesskabet, mens man holdt fast på den sydligere del. Men Frankrig var nu den europæiske stormagt og Sverige var blevet stærkere.

Krigen mellem Frankrig og Spanien fortsatte. I 1659 blev der erklæret fred i Pyrenæerne. Det betød at Spanien mistede de catalanske områder Rosellón og Cerdaña og at franske handelsfolk fik fri adgang til Spanien.

Carl II overtog magten i 1665. Frankrigs imperialistiske trang fortsatte, og franskmændene angreb Nederlandene. Det blev stoppet via en alliance mellem Spanien, England, Holland og andre lande. 1668 blev der indgået fredsftale. Herefter havde de østrigske konger fortsat en lille del af Nederlandene. Men der var stadig slag frem til 1700 for at få fastlagt Europas grænser.

Catalonien

Fra 1521 havde Castilien været det område der havde været monarkiets kerne og havde finansieret udenrigspolitikken. Men fra 1600 kom Castilien ind i en alvorlig demografisk og økonomisk krise. Aragonien og Portugal havde holdt sig ude af den imperialistiske politik. De havde opretholdt deres selvstyre og deres eget retsvæsen.

Da Filip IV havde travlt med krigshandlingerne, havde han overladt det hjemlige til greve-hertugen af Olivares. Han ønskede at fordele udgifterne til hæren ligeligt mellem alle dele af kongeriget i henhold til befolkningstallet og velstanden og kaldte det Våbenunionen. Grundet rigernes selvstyre, kunne han ikke gøre det uden videre. Han mente at det var den castilianske styreform der skulle indføres de andre steder, da Castilien var området hvor folk protesterede mindst over den imperialistiske politik. Han ville også gøre op med bestemmelsen om at den royale administration

kun skulle bestå af castilianere. Han tilbød offentlige, militære og politiske embeder til folk fra alle områder. Spanien skulle samles til en enhed. Men det var der ikke stemning for. I vasallerne anså man sin retslige selvbestemmelse som garanti imod kongemagten, og endvidere var det også kun Castilien der havde haft gavn af imperiet. Men nu skulle de andre hjælpe med at rede det. Det førte til oprør i 1640.

Da greve-hertugen fremlagde sit udspil i Cortes i 1626, accepterede aragonierne og valencianerne at deltage. Catalonierne derimod var imod. Parterne nåede ikke til enighed, og i 1632 og 1635 forsøgte han igen uden et tilfredsstillende resultat.

Krigen med Frankrig 1636 forværrede forholdet mellem Catalonien og monarkiet. Catalonierne nægtede at kæmpe udenfor deres eget territorium, hvilket irriterede greve-hertugen. Endvidere var catalonierne utilfredse med de castilianske trupper der var udstationeret i Catalonien, som ikke altid opførte sig passene

Greve-hertugen havde brug for penge. Det catalanske parlament La Generalitat betalte med mislyst. Svaret blev et bondeoprør. Vicekongen af Catalonien forsøgte at flygte, men blev myrdet i forsøget. La Generalitat indgik en pagt med Frankrig om en uafhængig catalansk republik imod støtte i kampen imod den spanske centralmagt. Catalonierne følte dog heller ikke at franskmændene respekterede dem. Pest 1650-54 og dårlig høst fik Catalonien til at overgive sig i oktober 1652.

Krigen mellem Spanien og Frankrig fortsatte til Freden i Pyrenæerne i 1659. Med tabet af Rosellón og Cerdaña mistede Catalonien 1/5 af sin befolkning og territorium.

Portugal

Kongefællesskabet med Spanien havde aldrig været populært i Portugal. Da det opstod, havde portugiserne deres egne kolonier og en lang tradition for selvstyre. Måske derfor havde de castilianske konger respekteret det portugisiske selvstyre. Greve-hertugen ændrede denne politik. Endvidere følte portugiserne ikke at den svage spanske kongemagt kunne garantere det portugisiske imperium. Således forberedte adelen, kirken og den øvrige overklasse en sammensværgelse og udnyttede situationen i Catalonien. Da konflikten var på sit højeste, udnævnte Portugal hertugen af Braganza som konge med navnet Johan IV og lovede Frankrig og England støtte. Uafhængigheden var en realitet efter 80 år, og alle diplomatiske forsøg fra spansk side på at få kongefællesskabet med Portugal tilbage blev en fiasko.

Opstandene i Spanien

Hertugen af Medina Sidonia var bror til den nye portugisiske konge, og samtidig var han øverstkommanderende for hæren i Andalusien. I 1641 startede han et oprør imod den spanske krone, da denne ville starte en modaktion imod Portugal efter kroningen af Johan IV. Hertugen af Medina Sidonia ønskede efter alt at dømme et selvstændigt Andalusien, men måske handlede det også om rivalisering med greve-hertugen af Olivares og den elendige tilstand det andalusiske landbrug befandt sig i. Han blev dømt for konspiration imod kronen og frataget alle sine besiddelser. Hans allierede Marqués de Ayamonte blev derimod hængt.

De høje skatter og det konstante behov for soldater var hårdest for de laveste klasser. Derfor opstod der i midten af 1600tallet folkeopstande. Særligt var disse alvorlige i Andalusien fra 1647-52 i blandt andet Granada, Sevilla og Córdoba. Det var ikke opstande imod de lokale herremænd, men imod skatter, devaluering af mønten og prisstigningerne. Og de var generelt ikke særlig voldelige.

Konspirationen i Aragonien i 1648 lignede meget den i Andalusien. Hertugen af Híjar mente at kronen havde forbigået ham. Aragonien skulle være et uafhængigt rige med ham som konge. Man bad Portugal om støtte imod hjælp til at få Galicien ind under portugisisk styre. Frankrig blev tilbudt landområder, hvis de hjalp med at nedkæmpe Filip 4. Det gik galt, og hertugen af Híjar fik frataget sine ejendomme.